

NOTES SOBRE LA PREMSA CARLINA A GIRONA (1868¹-1876)

PER

JOSEP CLARA

La revolució política de setembre de 1868 reanimà el carlisme com a força política en la qual quedaren integrats els vells seguidors del tradicionalisme i també els elements conservadors i catòlics que s'espantaren davant els esdeveniments «revolucionaris». Aquesta infiltració de neocatòlics i gent conservadora que farà augmentar el nombre de partidaris de Carles VII serà momentània i fruit de les circumstàncies, però tindrà prou pes dins el partit com per diluir i rebaixar una part important de les reivindicacions socials amb què confiaven els sectors més populars que li donaven suport. Ho sabia molt bé Marian Vayreda quan parlava dels elements oportunistes «que obraven per egoisme i no per convicció» i que «abandonaren lo carlisme tan bon punt consideraren que havia ja complert la seva missió, que per a ells no era altra que traure'ls-hi les castanyes del foc».¹

El partit carlí dugué a terme una intensa campanya de propaganda, a través de la premsa i de nombrosos fulletons, i Carles VII aprofità l'oportunitat del moment —la interinitat sorgida després del destronament d'Isabel II— per donar un manifest (novembre de 1868) on es presentava com a únic representant de la legalitat reial espanyola i prometia protegir la religió catòlica, mantenir l'ordre, la llibertat i la justícia, i en darrer lloc respectar els furs i llibertats de les «províncies».²

La llibertat de premsa va permetre i impulsà l'aparició de diaris i periòdics de tots els colors i ideologies, els quals defensaren les

¹ M. VAYREDA, *Recorts de la darrera carlinada*, Olot, Imp. Narcís Planadevall, 1898, p. 3.

² *La España y Carlos VII*, Olot, Imp. Joan Bonet, 1868.

diverses opcions polítiques i donaren a conèixer les solucions que hom propugnava per superar els problemes del moment. En aquest context, la premsa de significació carlina jugà, doncs, un paper destacat durant els anys que van del 1868 al 1876 i arrelà, bé que de manera desigual, a totes les terres hispàniques.³

El nostre treball pretén presentar unes notes que recullin les característiques essencials de la premsa carlina apareguda a Girona durant aquests mateixos anys subsegüents a la Gloriosa.

1. EL CARLISME A GIRONA: UNES NOTES

Cal tenir molt en compte, a l'hora d'estudiar el carlisme, que sota aquesta bandera s'amaga tot un moviment complex i amb objectius diversos, ja que mentre les classes conservadores i reaccionàries miraren d'utilitzar-lo com a una arma contrarevolucionària, les masses populars que hi prestaren col·laboració no pujaren al mateix carro per defensar interessos aliens, sinó per obtenir uns beneficis més pràctics, com podien ser la restauració foral i la supressió de les lleves.

A nivell de dirigents i juntes, el carlisme gironí fou controlat i dirigit pel sector catòlico-monàrquic, representant d'una església a la defensiva i de les classes conservadores i terratinents. Aquest sector és el que ens ha deixat lògicament més testimoniatges escrits.

La base de seguidors era especialment sòlida a la part de la Muntanya, fet que reconeixien fins i tot els mateixos republicans, els quals afegien que «*en la capital —Girona— hay gran número de éstos que conspiran y de quienes no se hace mucho caso porque son gente inofensiva y muy amiga de los cuartos*».⁴ A la ciutat de Girona, a més a més, comptaven amb una forta influència clerical, puix que el nombre de capellans ultrapassava el centenar i els habitants eren uns 15.000.

Si el 1869 enviaren dos representants a les Corts Constituents

³ Cfr. VINCENT GARMENDIA, "Notas para un estudio de la prensa carlista (1868-1876)", a *Prensa y sociedad en España (1820-1936)*, Madrid, Edicusa, 1975, ps. 207-221. Aquest treball, tot i que l'autor afirmi que es troba en una primera etapa de l'estudi del tema, supera a bastament el capítol que Román Oyarzun dedica a la premsa dins *Historia del carlismo*, Madrid, Ediciones FE, 1939, ps. 239 i ss.

⁴ "Boletín Republicano de la Provincia de Gerona", Girona, 5 d'agost de 1869.

—Joaquim de Cors i Joaquim Olivas— que hi arribaren a través de la circumscripció d'Olot, el 1871 pogueren enviar-n'hi quatre, o sigui, el 50 per 100 dels que sortien elegits per les terres gironines: Emili Sicars (Girona), Domingo de Miguel (Olot), Joan Vidal de Llobatera (Torroella) i Lluís Trelles (Vilademuls). L'abril del 1872 el govern de Sagasta es valgué de la violència i la coacció en molts indrets i no sortí elegit cap candidat carlí. Pocs dies després esclatà el moviment bèl·lic que aconseguí de llançar al camp diverses partides de voluntaris que —bo i demanant contribucions o segregant persones per sufragar les despeses de la guerra— sembraren el terror i la inquietud en molts pobles i camins. La lluita armada substituï la de les urnes i des de llavors practicaren el retraïment electoral.

De 1872 a 1876 les comarques gironines foren escenari d'acions bèl·liques i de terror (recordem l'incendi de Tortellà), ja que les forces del pretendent controlaren una part important de la nostra terra i s'hi mogueren còmodament.

El carlisme i el federalisme foren els únics moviments del moment capaços de mobilitzar masses. Ambdós tenien alguna cosa en comú: la defensa del particularisme català,⁵ les idees anticentralistes, i d'altra banda, la supressió de les lleves. El carlisme encara defensava la religió, la qual cosa era molt significativa per als ambients rurals, aferrats al tradicionalisme i descontents de la situació en què es trobava el camp català, afectat tant com el clergat per les lleis liberals.⁶

Camperols, clergat, notables i també alguns petits artesans de la ciutat formaren el gruix del partit. És evident, però, que el repartiment de funcions fou desigual: mentre les classes populars

⁵ Marian Vayreda dóna aquesta visió del carlisme: "Era la doctrina regionalista que em seduïa. Encara que no la comprenia pas bé, portat per un intens amor a les coses de casa, pressentia la reconstituïció de nostra antiga nacionalitat i la resurrecció d'una federació espanyola com a única reparació de punyents injustícies i desastrosos errors polítics. Així concebia jo el carlisme, i així vaig acceptar-lo" (op. cit. p. 6). Per bé que alguns aspectes són locals amb un intent d'actualitzar el carlisme, és interessant el llibre d'EVARIST OLCINA, *El carlismo y las autonomías regionales*, Madrid, Seminarios y Ediciones, 1974.

⁶ Pensem que és molt difícil d'admetre l'afirmació recent de Carlos Hugo de Borbón-Parma segons la qual "la iglesia en todo el siglo pasado luchará contra el Carlismo" (*Qué es el carlismo*, Barcelona, la Gaya Ciencia, 1976, p. 14).

aportaren vots i voluntaris a la lluita, el clergat i els notables ocuparen els quadres de direcció i assenyalaren la ideologia. Dels primers ni tan sols en sabem el nom: era gent senzilla i de bona fe. Entre els segons, en canvi, hi trobem una bona representació de primers contribuents per llurs propietats, de les professions liberals i del clergat.

2. «EL NORTE» (1868-1872)

Segons Enric-Claudi Girbal,⁷ *El Norte* aparegué el 1.er de novembre de 1868 «en tamaño marca mayor en 4 páginas». Era diari i només deixava de publicar-se l'endemà dels dies festius.

Girbal apunta també que deixà de sortir l'octubre de 1869 i que la collecció abraça un total de 257 números. Més endavant, quan parla d'un altre periòdic, *El Restaurador*, afirma que aquest darrer «vio la luz el 12 de octubre de 1869 y terminó el 24 del mismo mes, habiéndose publicado sólo 12 números en 4 páginas de marca mayor. Al segundo número —seguieix— cambió el título por el de *El Norte* (durando poco tiempo también) y se imprimía en los talleres de Carreras y de Gerardo Cumané y Fabrellas».⁸

Aquesta informació que ens facilita Girbal presenta, doncs, alguna confusió. Si després del primer número, *El Restaurador* va transformar-se en *El Norte*, com pot escriure que sortiren dotze números de *El Restaurador*? Afirma també que *El Norte* durà poc temps, i això com veurem no és cert.⁹

De fet no s'han conservat les colleccions completes del diari i són ben pocs els números de *El Norte* que han arribat als nostres dies. Cal dir-ho ja, i tenir-ho en compte: a la Biblioteca Pública de Girona (Casa de Cultura) no n'hi ha cap exemplar.¹⁰ Les úniques mos-

⁷ *El periodismo en Gerona*, a "Revista de Gerona", XVIII, 1894, p. 259.

⁸ *Ibid.*, p. 260. GARMENDIA, op. cit., p. 209, diu que "El Restaurador" publicà un sol número.

⁹ És possible que les coses seguissin aquest camí: "El Norte" clou una primera etapa l'octubre del 1869, afectat segurament per les mesures repressives derivades de l'aixecament federal del mateix mes (sabem que els periòdics federals foren suspesos). Intenta superar el contratemps, però ho fa sota el nom de "El Restaurador", periòdic que de seguida torna al primitiu títol de "El Norte".

¹⁰ No n'hi ha cap del període que ara estudiem, però sí d'etapes posteriors, ja que "El Norte" sortirà novament durant la Restauració.

tres que hem pogut consultar en les nostres recerques són les guardades al Seminari, on s'hi troben els números 638 a 714 (corresponents als mesos gener-abril del 1872), i a l'Arxiu Municipal de Girona, on enmig de documentació electoral ha aparegut un full solt encapçalat amb el títol de «Suplemento a El Norte correspondiente al día 13 de Enero de 1869».

La lectura d'aquests pocs números conservats permet de constatar que *El Norte* duia com a subtítol «periódico católico-monárquico» i que es publicava diàriament llevat els dilluns o dies després de festa.

Un número solt valia 6 quarts. La subscripció a Girona costava 8 rals al mes o 22 al trimestre.¹¹ Hom podia subscriure's-hi bo i acudint a la impremta de G. Cumané (Argenteria, 8) o a la redacció del diari (Sant Josep, 10 b.). A Olot se n'encarregava Antoni Pascual i Sala.

Sabem que el director legal de la publicació era Carles Quera i que el dominic exclaustrat P. Joan Planas i Congost¹² hi intervenia de manera molt directa i activa. Hom invocava encara la protecció de Sant Narcís: «*El verdadero director es (...) un personaje que no puede temer ni al Gobernador de Gerona, ni al Gobierno provisional, ni a un gobierno definitivamente constituido: es (sabedlo, gerundenses) nuestro invicto patrón, nuestro mártir San Narciso, aquel que, como dijimos en nuestro primer número «más de una vez ha manifestado milagrosamente al mundo entero que la fe en Gerona no se amortigua».*¹³

La composició dels quatre fulls que constitueixen el contingut de *El Norte* és la normal dels periòdics de l'època. A primera plana, normalment a quatre columnes, hi trobem l'article editorial sobre un tema d'actualitat (vet aquí alguns títols: «¿Vivimos en España?», «Nueva sorpresa», «A D. Pedro II», «Los carlistas y las elecciones», «¡Qué respeto a la ley!»), seguit d'un article o comentari reproduït d'alguna publicació afí, com pot ser *La Esperanza* o *La Reconquista*. Les tres pàgines restants s'omplien amb articles més curts, però so-

¹¹ Per a la resta d'Espanya i les illes, la subscripció pujava a 26 rals per trimestre. Per a Ultramar, Filipines o països estrangers, a 46 rals.

¹² Vegeu a l'apèndix algunes notes sobre la personalitat d'aquest dominic.

¹³ *Recuerdos y esperanzas, o sea: Breves indicaciones sobre el origen y el remedio de la actual situación de España, por un amante de todos los españoles*, Girona, "El Norte", 1869, p. VI.

bretot amb gasetilles de caire local i de vegades amb alguna correspondència, i publicitat.

El governador civil de Girona, Pere Antoni Torres, hi és alludit de manera molt sovintenejada, ridiculitzat i criticat durament. La llibertat de premsa permetia que hom el tractés d'«oscuro hijo de Tarragona» i de «persona sin títulos para un tal gobierno, sin antecedentes científicos ni administrativos que le sirvan de garantía, sin nombre alguno ventajoso que hubiera adquirido antes de la gloriosa de Setiembre, como que nadie sabía siquiera su existencia».

La informació de caire religiós hi surt a través de comunicats dels bisbes al govern on exposen la disconformitat amb algunes de les lleis dictades, en especial la referida a la inscripció en el registre civil dels fills nascuts del matrimoni canònic. «Profanación de la familia» és l'epígraf que encapçala aquest tipus d'informació que es repeteix en diversos números.

El Norte s'enfrontà dialècticament i de manera singular amb *La Lucha*, diari liberal, portantveu del partit governamental i per tant del govern civil presidit per P. A. Torres. Contrari a *El Norte* —i no solament pel títol—, s'ha d'esmentar igualment *El Sud*, periòdic progressista que durant el 1871 llançà freqüents atacs contra el periòdic catòlico-monàrquic. Foren precisament els diaris liberals i governamentals els qui s'ocuparen amb més virulència de *El Norte*. Per bé que els republicans no quedaren enrera en aquest aspecte, de manera palesa el 1869, després hagueren de canviar, car collaboraren amb els carlins a l'hora de les coalicions electorals, fórmula que culminà en la campanya per a les eleccions legislatives del mes d'abril de 1872.

3. «EL RAYO» (1871-1872)

L'altre periòdic carlí conservat a Girona, aquesta vegada sí, a la Biblioteca Pública, per bé que de manera incompleta,¹⁴ és *El Rayo*. Sortí per primera vegada el 28 de maig de 1871 i subsistí si més no, fins a les darreries de l'abril de 1872: el darrer exemplar que hem pogut consultar és el núm. 70, que duu data del 21-IV-1872.¹⁵

¹⁴ Hi hem trobat els números següents: 18, 31, 32, 49, 62, 63, 66, 67, 68 i 70.

¹⁵ La data del primer número és treta de GIRBAL, op. cit., p. 261. GARMENDIA no esmenta "El Rayo" com a diari gironí; el cita com a sortit a Estepa. Oyarzun fa el mateix.

EL RAYO.

PERIÓDICO CARLISTA, DEDICADO A LA CLASE OBRERA.

Dios, Patria, Rey.

Fuera Quintas, Fuera el uso del papel sellado. Restablecimiento de los Fueros de Cataluña.

<p>AÑO I.</p> <p>Este periódico sale a las 10 de la mañana y jueves de cada semana. Precio de suscripción 2 rs. al mes, y ocho reales trimestral. Número de volúmenes 4 por año. Comienzo de suscripción y cambio de dirección desde el 1 de mayo. Los avisos se insertan a precio convencional. Los artículos de opinión se insertan en el número de 20 de cada mes.</p>	<p>Jueves 7 Diciembre de 1871.</p>	<p>Administración en la Capital, en la Imprenta de esta provincia: En S. M., Colección de Ferrer, casa de D. Francisco Giralt y Mestres. En Figueras: D. Rosendo Ferrer, calle Nueva. En Castellón: D. Mariano Ferrer. En Barcelona: D. Eusebio Sala, Plaza de Toros. En València: D. Juan Sala, calle de S. Francisco de</p>	<p>NÚM. 31.</p>
---	------------------------------------	---	-----------------

Advertencias.

Los Sres. suscritores, que estén en descubierta de los meses de Agosto y Setiembre, se servirán satisfacer, cuanto antes, el importe de la suscripción; y pedimos á los SS. correspondientes de El Rayo, que se sirvan enviar á la administración de El Rayo una lista exacta de los suscritores para que ninguno deje de recibir los números correspondientes.

Todos los que no quieran continuar la suscripción, se servirán remitir el número con el sobre VUELVA Á SU PROCEDENCIA.

Los perjuicios causados por la forzosa suspensión de El Rayo, nos obliga con ansiosa á fijar el precio de suscripción á TRES REALES al mes; y á OCHO REALES trimestre: creemos poder rebajarlo cuanto antes, para que nuestro periódico llegue á manos de todos los suscritores de fortuna.

Toda la correspondencia se enviará al señor Director de El Rayo.

JUNTA CENTRAL CATHOLICO-MONÁRQUICA.

Esta Junta Central ha acordado recomendar á las Juntas provinciales y de distrito que, con todo el empeño y la eficacia posibles, encarguen á todos los electores católico-monárquicos que de cualquier impedimento, grande ó pequeño, de cualquier tropiezo, por insignificante que sea, que encontrasen en el ejercicio del derecho electoral, ó antes ó después, por culpa de las autoridades superiores ó inferiores ó de cualesquiera otras personas, reúnan todas las pruebas que puedan y avisen, sin perder tiempo, á las respectivas Juntas y comisiones de abogados. Es preciso que nuestro derecho sea escrupulosamente respetado, es indispensable que, los que en dicho nuestro quebrantaren la ley sean, como lo seran, inmediatamente perseguidos y castigados.

Conviene también que los electores católico-monárquicos sepan que para ejercer el derecho electoral, no necesitan presentarse, ni nadie les puede exigir la cédula de vecindad. Solamente deben presentar, al tiempo de votar, la cédula talonaria, que cada alcalde tiene obligación de repartir gratis á los electores de su barrio ó municipio, y que los electores pueden exigir si el alcalde, faltando á su obligación, no las repartiera. Pero la cédula de vecindad nunca se les puede exigir, ni aunque ocurriese alguna duda sobre la personalidad del elector ó sobre legitimidad de la cédula talonaria: porque el art. 57 de la ley electoral manda que en el primer caso la responsabilidad del elector se identifique con el testimonio de los electores presentes; y que en el segundo caso se coteje la cédula talonaria con el talon. De suerte que el alcalde, teniente de alcalde, presidente de mesa ó secretario escrutador que exigiere á un elector la cédula de vecindad para identificar su persona ó con cualquier pretexto, y no le dejase votar sin este requisito, ó otro semejante, cometería una vejación, y con arreglo á los artículos 174, 175 y 177 de la ley electoral, sería castigado con la pena de arresto mayor, multa de 200 á 2.000 pesetas ó inhabilitación temporal para derechos políticos, en su grado medio ó máximo.

Esta Junta Central, al recomendar de nuevo enérgica y decididamente á los electores católico-monárquicos que acudan á las urnas á elegir ayuntamientos que administren reciamente los intereses de los pueblos, otra vez les advierte que está ganosa de ampararlos en su derecho, y que perseguirá resuelta y vigorosamente ante los tribunales todo atropello y toda vejación de que se le faciliten las pruebas necesarias.

Madrid 2 de Diciembre de 1871. — El vicepresidente, *El conde de Orga*. — El Secretario, *El conde de Canga Argüelles*.

JUNTA PROVINCIAL católico-monárquica.

Esta Junta, en sesión de ayer acordó proponer á sus correligionarios de la Capital la siguiente candidatura para Ayuntamientos en las próximas elecciones municipales:

Primer colegio Casa Hospicio.

- D. Pedro Mas.
- Manuel Bassols.
- Pedro Espelt.
- Juan Fontanet.

Segundo colegio. Ex convento de Sta. Clara.

- D. Miguel de Sabater.
- Antonio Gimbernat.
- Manuel Barber.
- Juan Viñas.

Tercer colegio. Casas Consistoriales.

- D. Joaquín de Benages y de Berenguer.
- Pablo Prats.
- Salvador Roura.
- Ambrosio Detrell.

Cuarto colegio. Zapatería vieja núm. 4 piso 1.

- D. Antonio Fort.
- Ramon Martí y Pissera.
- Pedro Prunell.
- Eusebio Murtra.

Quinto colegio Instituto Provincial.

- D. José Pericó.
- Poncio Serralosa.
- Narciso Bonet.

Como se ve, en esta candidatura figuran individuos de todas clases y condiciones. Al constituirlos, no ha guiado á esta junta provincial otro criterio que el católico-monárquico que la anima y el espíritu de las tradiciones catalanas en la formación de los antiguos consejos. Baje este concepto, no dudamos que merecerá la aprobación de todos nuestros correligionarios concidudadanos, y que todos, absolutamente todos, cumpliendo con las órdenes que nos ha dado quien tiene derecho á hacerlo, acudirémos unidos y compactos á los comicios. A las urnas, pues, carlistas gerundenses, que el triunfo es nuestro; á las urnas y ¡Viva España!

Girona 4 de Diciembre de 1871. — *El Presidente accidental*, — Vicente Garriga. — *El Secretario*, Narciso Bianch e Illa.

Subtitulat «periódico carlista, dedicado a la clase obrera», afirmava també el lema «Dios, Patria, Rey» i un altre de més petit que deia «Fuera quintas. Fuera el uso del papel sellado. Restablecimiento de los Fueros de Cataluña». Sortia dos cops per setmana —diumenges i dijous— i era confeccionat a la impremta de Manuel Llach.

Un número solt costava 4 quarts. La subscripció valia 3 rals al mes i 8 rals al trimestre.

L'administració a Girona era situada a la casa de Joaquim Fabrellas, pujada de Sant Martí, 6, 1.er. Pel que fa a les comarques, tenia representants a Santa Coloma de Farners (Francesc Gruart Moner), Figueres (Honorat Floreta, carrer Nou), Cassà de la Selva (Marian Teixidor), Banyoles (Esteve Sala, plaça dels Turers) i Olot (Joan Masaguer, Sant Esteve, 13). És important de constatar també que era seguit al País Basc: «Los suscritores de las Provincias Vascongadas pueden remitir el importe a D. Eusebio Echaniz en Arrona (Guipúzcoa) quien está autorizado por esta Administración para recibir suscripciones».¹⁶

Malgrat el subtítol, *El Rayo* és un periòdic semblant a *El Norte*, que defensa bàsicament interessos eclesiàstics i fa servir sovint el llatí per adreçar-se a la classe obrera (?). És significativa aquesta gasetilla: «El Norte ha cesado de publicarse: lo sentimos, pero ya queda El Rayo fundador y continuador de El Norte hasta época reciente. No se espanten los católicos, virtus in tribulatione perficitur. El Rayo seguiría con los mismos bríos defendiendo los derechos de la Religión y atacando con denuedo a todo vicho (sic) viviente que ose levantar su voz contra la Religión y sus ministros, contra el catolicismo y los católicos. A medida que van en aumento las dificultades, más animados nos sentimos para continuar la tarea que hemos emprendido amore virtutis et sacrificii» (11-IV-1872).

Com el seu col·lega d'ideologia, *El Rayo* criticà i contestà les informacions de *La Lucha*, al qual van dedicades aquestes ratlles: «Todos los periódicos liberales máxime progresistas, se han convertido en liberales calumniosos, en papeles insultantes, en papeluchos que manan saña desde el principio al fin. Tomen por modelo nues-

¹⁶ La publicació mantenia correspondència amb els subscriptors i els avisava quan havien de renovar la subscripció. Aquesta secció ens permet de constatar que tenia lectors a Riudarenes, Vilobí, Santa Coloma, La Pinya, Ridaura, Martorell de la Selva, Vitoria, Guetaria, Zumaya, Zarauz, Ondárroa, Motrico, Deva, Azcoitia, Arrona, Aizarna, Iciar i Berriatúa.

tros lectores el órgano del partido liberal de Gerona, a La Lucha. Lógica, moral, principios, consecuencia, decoro: todo, todo se echa de menos en ese papel liberal que no descubre sino contradicciones, inconsecuencias, calumnias, insultos, mentiras, egoísmo el más sañudo. Los redactores de ese papel ni saben lo que defienden ni saben lo que rechazan, a no ser cuando hablan de los cuartos que cobran y que temen justamente perder. Se parecen verdaderamente a D. Quijote, cuando recorría el mundo en busca de su Dulcinea inventada por Sancho Panza» (21-IV-1872). Que valguin aquestes ratlles com a exemple de crítica entre publicacions que defensaven interessos divergents.

4. DOS PERIÒDICS DEL TEMPS BÈLLIC

Després de dos anys sense periodisme carlí a les contrades gironines, Olot donà una altra publicació per defensar la causa del pretendent. Parlem de *El Iris*, que sortia tres cops per setmana (dimarts, dijous i dissabtes) i afirmava el lema «Dios, Patria, Rey, Fueros», ultra el subtítol «periódico católico-monárquico». El director de la publicació era Carles Quera, personatge que ja hem trobat abans quan hem parlat de *El Norte*.

Al Seminari de Girona hem pogut consultar-hi, ultra el prospecte inicial, que es publicà el setembre de 1874, els números 20 (datat el 12 de novembre de 1874) i 46 (12 de gener de 1875). Això demostra que no són correctes les xifres recollides en un catàleg olotí,¹⁷ referides als números apareguts.

Els preus de subscripció eren aquests: a Olot, 12 rals per trimestre; a la resta d'Espanya 15 i a l'estranger 7 francs. Hom podia subscriure-s'hi a la impremta del diari —a la casa Bonet— i fora d'Olot «quedan autorizados los comandantes de armas».

Tant per la forma com pel contingut, *El Iris* revela les mateixes mans de *El Norte*, del qual era continuador. Hi sovintegen també les cites llatines —que deixen entreveure la intervenció eclesiàstica—

¹⁷ J. DANÉS TORRAS i C. SALA GIRALT, *Exposición bibliográfica conmemorativa del centenario de la prensa local olotense, 1859-1959*. Catálogo conmemorativo, Olot, Imp. Delta, 1959, p. 5. Aquests autors afirmen que sortiren 173 números de "El Iris", la qual cosa és impossible, si fou publicat —com diuen— del 26 de setembre de 1874 al 16 de març de 1875.

en la secció no oficial. Hi ha també informacions i comentaris breus i una secció oficial que dona a conèixer les disposicions del mateix caire, emanades de l'autoritat.

Com totes les altres que hem citat, aquesta publicació era escrita en castellà. Però al final inserí unes «Converses instructives de tres companys...», les quals, segons el catàleg de Danés i Sala, eren com una rèplica a les «Cartes de Bonifacio» del *Diario de Barcelona* i als articles de Mañé i Flaquer.

El *Boletín Oficial del Principado de Cataluña* aparegué, a Sant Joan de les Abadesses, el 19 de desembre de 1874. Duia el lema «Dios, Patria, Rey, Fueros» i sortia dos cops per setmana (dimecres i dissabtes). Els llocs de subscripció eren les comandàncies militars i les dependències de la Diputació carlina.

Les referències que proporciona el primer número ens permeten de precisar que, per ordre de R. Tristany, tinent general en cap de l'exèrcit carlí i president de la Diputació a guerra, es convertí en òrgan oficial de totes les autoritats del Principat. Hom declarà obligatòria per als ajuntaments dels llocs ocupats la subscripció al periòdic.

No sabem fins quan es publicà, però és innegable que el títol explica el contingut que tenia: es tracta d'una publicació de caire oficial per fer conèixer les ordres de l'Exèrcit Reial de Catalunya.

L'existència de *El Iris* i el *Boletín Oficial del Principado de Cataluña* contradiu l'afirmació d'Oyarzun, segons la qual «durante la guerra civil del 72 al 76 cesó, como es natural, la actividad periodística del carlismo, pues sólo se publicó *El Cuartel General*, especie de gaceta de la Comunion...».¹⁸

5. CONSIDERACIONS FINALS

La premsa carlina nasqué a Girona el 1868 com a resultat de la revolució de setembre, la qual provocà d'una banda la convergència dretana en els rengles del partit i, d'altra banda, possibilità la llibertat d'expressió.

Fer sortir un diari, en aquestes condicions, no era difícil: el partit tenia diners i quatre pàgines eren aviat plenes.

El Norte i *El Rayo*, sobretot el primer, cobriren amb regularitat

¹⁸ R. OYARZUN, *op. cit.*, p. 337.

i dedicació la primera etapa de periodisme carlí que durà fins al començament de la tercera guerra.

La interrupció que seguí pot ser explicada en part per la vigilància a què fou sotmesa la premsa carlina a partir del mes d'abril del 1872 i per les ordres posteriors en què era declarada il·legal.

El Iris, que correspon a l'etapa de guerra i sortí lluny de la Girona oficial, intentà continuar la tasca de *El Norte* en una zona dominada pel carlisme. Hem de recordar que Olot caigué en mans carlines el març de 1874 i no fou recuperada pels liberals fins al març de 1875.^{18 bis}

El *Boletín Oficial* que aparegué a Sant Joan de les Abadesses responia a la idea d'unificar la premsa oficial en territori català.

En conjunt, podem dir que els periòdics de què hem parlat tenien un to seriós, força allunyat de les publicacions satíriques de l'època¹⁹ i que el castellà era l'idioma normal a l'hora de redactar-los. La freqüència de citacions i sentències llatines reflecteix la presència d'eclesiàstics i homes de carrera en la direcció ideològica del partit, d'aquest partit que arrelà notòriament en una part important de la geografia gironina i que hauria de ser més conegut.

^{18 bis} A Olot hi existia un cercle carlí des del 1870. Vegeu el *Discurso que dijo D. Lorenzo Pascual y Puigbert con motivo de la inauguración del Círculo Carlista de Olot, en el día 13 de marzo de 1870*, Girona, Imp. G. Cumané y Fabrellas, 1870.

¹⁹ Vegeu el treball de JAUME SOBREQUÉS I CALLICÓ, *La Revolució de Setembre i la premsa humorística catalana*, Barcelona, R. Dalmau, 1965.

APÈNDIX

UNA CARTA DEL P. PLANAS

Joan Planas i Congost nasqué a Navata (d'on el seu pare era metge) el 1810 i morí a Girona l'any 1886. Dominic exclaustat i professor del seminari, actuà d'econom a les parròquies de Calonge i Bordils. En temps del bisbe Lorente, fou una persona de gran influència en les activitats del prelat, entre les quals s'ha de destacar la fundació de Casa Missió.

Capellà de les monges Beates, redactor de «El Norte», escriví una bona colla de llibres com El catequista orador o el catecismo romano (1854), Arte pastoral o método para gobernar bien una parroquia (1859 i El santuario de los Angeles (1869).

Hom pot considerar el P. Lector —així era conegut— com una de les personalitats més dinàmiques de l'església gironina al segle XIX.²⁰

Després de la Gloriosa, els bisbes catalans —i entre ells Bonet, el de Girona— signaren una exposició que adreçaren al Govern Provisional on manifestaven que no s'interferirien en el joc electoral a favor d'uns candidats determinats. Deien concretament: «no nos agitaremos con ardor febril alrededor de las urnas electorales, porque tenemos una misión más alta que desempeñar, cual es de custodiar el sagrado depósito que se nos ha confiado...». El P. Planas, en canvi, es mostrà contrari a aquesta actitud i es presentà a les eleccions per a les Constituents del 1869, acompanyant el Comte de Peralada, l'hisendat Josep Iglesias i el doctor Joaquim Cil. Era la candidatura carlina o neocatòlica.²¹

La carta que tot seguit presentem recull el programa electoral del P. Planas, que no triomfaria. Fixeu-vos que, per bé que no esmenta Carles VII, l'al·lusió al candidat que defensí la religió, així com la referència als furs i a les quintes, demostra que tenia prou assimilat l'ideari carlí.

²⁰ El P. Planas tenia onze germans. Sabem que Francesc i Albert foren també dominics; Ramon, capellà del santuari dels Àngels, i Escolàstica, monja bernarda.

²¹ Hem estudiat les eleccions del sexenni en un treball més extens: *Eleccions i partits polítics a Girona (1868-1874)*, tesi de llicenciatura inèdita, Universitat Autònoma de Barcelona, 1976.

Sr. Director de *El Norte*.

Gerona, 11 de enero de 1869.

Muy Sr. mío: házeme asegurado que al aparecer mi nombre en la candidatura católica que circula entre los electores de esta circunscripción de Gerona, ha hecho sensación en el público, grata en unos, molesta en otros, y profunda en todos. Aunque es de suponer que, pasadas las primeras impresiones de la sorpresa, cada cual se habrá explicado las razones que he podido tener para no denegarme a representar el papel de candidato en las próximas elecciones, estimo oportuno, señor Director, publicarlas por medio de su periódico, si como lo espero, tiene V. la amabilidad de franquearme al efecto sus columnas, a fin de que se vea que el hecho no es tan extraño como aparece a primera vista.

Antes que todo, cúpleme declarar a los que parece sospechan que mi nombre ha sido estampado en la candidatura sin previa anuencia mía, que es cierto, muy cierto, que di para ello mi expreso consentimiento, así como lo es también que a pesar de lo que se ha hablado en estos últimos días, continúo dispuesto a aceptar el cargo de diputado para las próximas constituyentes, si la circunscripción me honra con mayoría de votos. Este cargo, señor Director, ni lo busco ni lo deseo, pues aparte de que es cosa muy clara de que no había de traerme utilidad alguna personal, no sólo me separaría por un tiempo más o menos largo de mis tareas habituales y favoritas, sino que me arrojaría en medio de la tormenta de las discusiones parlamentarias, que en verdad prometen ser borrascosas. Pero si, sin buscarlo ni apetecerlo, viene a serme conferido por los electores, repito que estoy resuelto a aceptarlo, creyéndome obligado a ello por deber, por decoro y hasta por delicadeza.

V. sabe, señor Director, y lo sabe también el público, qué cuestiones tan elevadas transcendentales van a resolver las próximas constituyentes tanto en el orden religioso como en el político: en el orden religioso van a resolver la pavorosa cuestión de la libertad de cultos, en el político van a resolver el peligrosísimo problema de la forma de gobierno. ¿Podría yo excusarme de tomar parte en tan vitales resoluciones, si viniese el caso de ser comisionado para ello? Si participase de la opinión de los que dicen que el clero debe mantenerse enteramente retraído de tales asuntos, la respuesta debería ser que sí: pero como abundo en el sentido contrario, pues abrigo la convicción de que el clero debe ser el primero en presentarse en el campo legal y librar los primeros combates, la con-

testación debe ser que no. Cuando en las próximas constituyentes no debiesen ventilarse más que principios políticos y sociales, sería ya deber mío, como ciudadano, y español, intervenir en la discusión; debiendo empero discutirse puntos que puede decirse afectan a la misma esencia del catolicismo, debería intervenir, no sólo como español y ciudadano, sino también como eclesiástico y sacerdote. ¿Hemos de dejar que los seglares decidan solos las cuestiones religiosas? Sería tan extraño como si ellos nos abandonasen enteramente a nosotros la decisión de los problemas políticos pues no son ellos más aptos para tratar de religión que nosotros para tratar de política.

Como quiera que sea, yo llevo sentada públicamente y ante una multitud inmensa la tesis de que ha sonado la hora en que es menester que los españoles católicos, levantándose de su apatía y apocamiento, acudan a defender por todos los medios legales los intereses del catolicismo seriamente amenazados, acudiendo al efecto a las urnas electorales, y nombrando diputados que, llenos de fe y amor patrio, sostengan muy alto el estandarte de la Religión católica, apostólica, romana en medio de la asamblea nacional que va a reunirse en Madrid. Me consta que la tesis fue oída con gusto por la gran mayoría de los concurrentes, y tal vez ella haya contribuido algún tanto a hacer tomar a los católicos esa actitud digna en que los vemos colocados, aprestándose para entrar en lucha electoral, y ver si consiguen sacar diputados que vayan a defender en su nombre lo que ellos más estiman, la unidad católica con exclusión absoluta de todas las sectas.

Pues bien: supóngase que estos católicos se presentan a las urnas en número tan crecido que hacen triunfar la candidatura en que yo figuro: ¿podría, sin faltar a mi decoro, rehuir una consecuencia que quizá derivaría de la tesis que yo mismo dejé sentada?

Si ahora se me preguntara cuál sería mi programa si pasase a ser un hecho lo que no es más que una simple suposición, respondería que mi programa necesariamente habría de ser el siguiente:

RELIGIÓN

La católica-apostólica-romana, con la más absoluta exclusión de todas las sectas.

Dotación del clero catedral y parroquial independiente del Erario, y como consecuencia, eliminación de los doscientos millones que por este concepto figuran en el presupuesto.

Restablecimiento inmediato de las órdenes religiosas.

POLÍTICA

Monarquía, y por rey el que por sus antecedentes biográficos prometiese más eficaz protección a la religión, a la propiedad, al

comercio, a la industria, a la agricultura y a las clases jornaleras.

Fueros de Cataluña, al menos en cuanto importarian la supresión de quintas.

ECONOMÍA

Disminución gradual y constante de contribuciones, hasta reducir el actual presupuesto, cuando menos, a sus dos terceras partes.

Queda de V. afectísimo S.S. Q.B.S.M.

Juan Planas, presbítero.

Suplemento a El Norte correspondiente al día 13 de enero de 1869.